Overpeinzingen over pijn

Umberto Eco

Over-peinzingen over .. pijn

Vertaald door Yond Boeke en Patty Krone

2026 Prometheus Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

De gedichten van Giacomo Leopardi en Eugenio Montale zijn vertaald door Frans van Dooren.

Voorwoord door Guido Biasco, van 2007 tot 2017 wetenschappelijk directeur van de Academie voor Palliatieve Geneeskunde – ASMEPA (Bentivoglio, Bologna).

Oorspronkelijke titel *Riflessioni sul dolore*
© 2014 Umberto Eco
© 2026 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus, Yond Boeke en Patty Krone
Omslagontwerp Tessa van der Waals
Lithografie omslag BFC, Bert F.C. van der Horst, Amersfoort
Zetwerk Mat-Zet, Weesp
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 6189 7

Inhoud

Woord vooraf 7
Overpeinzingen over pijn 11

Woord vooraf

Pijn wordt in de medische wereld over het algemeen geassocieerd met fysiek lijden, maar pijn in de ware betekenis van het woord is zeker ook van toepassing op emotioneel, spiritueel, sociaal en affectief lijden. Soms ziet men dit echter over het hoofd en wordt pijn uitsluitend benaderd vanuit het oogpunt van het

verlichten van lichamelijk lijden, waarbij eerder een beroep wordt gedaan op technische dan op humanistische competenties.

Pijn is echter de uiting van een behoefte die een holistische zorgbenadering vereist die niet uitsluitend de ziekte behandelt, maar ook de persoon met de ziekte.

Om de betekenissen van de term pijn beter te kunnen begrijpen, moeten we die loskoppelen van ziekte, en op semiologisch, historisch en filosofisch niveau bezien zodat de discussie dienaangaande in andere contexten kan worden gevoerd, waarin het woord pijn kan worden losgezongen van zijn stereotiepe klinische beperkingen.

Fysieke pijn en zielenpijn, waargenomen pijn en opgelopen pijn, lijden als

viaticum voor verlossing, gewenste pijn, de pijn van de verloren liefde, het voldoening voelen bij andermans pijn en de pijn van de eigen tekortkomingen, de voorstelling van de pijn en de beschrijving van de kwaal, pijn als generator van spirituele energie; pijn als de weg naar kennis, kennis over pijn en ontwikkelingsniveau als middel om die te verdragen en de symptomen ervan te beheersen.

In zijn *Overpeinzingen* verbreedt professor Umberto Eco het begrip pijn door er de uiteenlopende aspecten en betekenissen van te analyseren, en biedt hij zo de zorgsector een tool die, eenmaal beter bekend, bewust kan worden ingezet als instrument om tot een deugdelijk begrip te komen en een gedegen behandeling te ontwikkelen.

Overpeinzingen over pijn

Deze tekst is een bewerking van de in 2014 door Umberto Eco uitgesproken *lectio magistralis* ter gelegenheid van de diploma-uitreiking van de Academie voor Palliatieve Geneeskunde – ASMEPA – en is gepubliceerd door ASMEPA Edizioni.

In dit betoog zal ik het niet hebben over palliatieve zorg, aangezien ik daar te weinig van afweet, alhoewel ik uiteraard blij ben dat die zich steeds verder ontwikkelt. Ik wil me hier beperken tot enige bespiegelingen over pijn, omdat de eeuwenoude overtuiging dat pijn een onafwendbaar en uitzichtloos vonnis zou zijn mede dankzij een aantal specialisaties binnen de moderne geneeskunde langzaam begint te kenteren.

Pijn is onmiskenbaar een universeel fenomeen, dat kan worden herleid tot het andere grote thema dat door de eeuwen heen de theologie en de filosofie heeft beheerst, te weten de aanwezigheid van het kwaad in de wereld.

In Hesiodus' *Theogonie* baart Eris, godin van de duisternis en aanstookster van haat en tweedracht, Ponos (de In-

spanning), Lethe (de Vergetelheid) en Limos (de Honger), en voorts Veldslagen, Moorden, Slachtingen, Twisten, Leugens, Ruzies, Anarchie en Rampspoed, en ten slotte Algea (Pijnen die je doen huilen).

Vanaf de Oudheid heeft men in alle culturen stilgestaan bij die onontkoombare ervaring van de menselijke én de dierlijke natuur: pijn. En dan doel ik niet alleen op de Griekse of de christelijke filosofie, maar bijvoorbeeld ook op het boeddhisme, een leer die gebaseerd is op het bewustzijn dat pijn en lijden universele realiteiten zijn waarvan men zich kan bevrijden door een staat van verlichting te bereiken, oftewel het Nirvana, het einde van lijden, pijnen en hartstochten.

Wanneer in de verschillende religies

en filosofieën over pijn wordt gesproken, wordt er dan voornamelijk – om de terminologie van Descartes te gebruiken, die de *res extensa* onderscheidt van de *res cogitans* – gedoeld op een hartstocht van de ziel of op een hartstocht van het lichaam?

Ik denk dat die vraag lastig te beantwoorden is, want lichamelijke hartstochten zijn natuurlijk van invloed op onze psychische toestand. Palliatieve zorg is hiervan een voorbeeld: zij richt zich niet alleen op het verminderen van lichamelijke pijn – die bij sommige terminale ziekten ondraaglijk is – maar beoogt tevens een kalme gemoedstoestand te creëren die het stervensproces vrediger kan maken.

Omgekeerd zijn er ook hartstochten van de ziel die het lichaam beïnvloeden.